

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83741,Baildon-John.html>
2022-10-03, 16:03

Baildon John

BAILDON John (11 I 1772, Larbert, Stirlingshire, Szkocja – 7 VIII 1846, Gliwice), metalurg, organizator przemysłu hutniczego na Górnym Śląsku. Syn Williama, kierownika technicznego i współwłaściciela zakładów Carron Ironworks w Falkirk k. Edynburga, słynących z produkcji dział okrętowych (tzw. karonad), i Elizabeth z domu Anderson.

B. rozpoczął naukę przed 1787, w zakładach Carron Ironworks. Uczył się mechaniki i hydrauliki oraz rysunku technicznego. Następnie podjął pracę w hucie pod opieką ojca. W 1789 spotkał się, dzięki pomocy wybitnego inżyniera-naukowca, Johna Smeatona, z Friedrichem Wilhelmem hr von Redenem, który odbywał roczną podróż po Anglii w celu zapoznania się z osiągnięciami przemysłu.

17 VII 1792 Reden listownie zaproponował B. podjęcie pracy na Górnym Śląsku, z zadaniem budowy huty żelaza. 1 VII 1793 B. przyjechał do Wrocławia, a w listopadzie tego roku do Tarnowskich Gór. W 1794, po zatwierdzeniu planów przez króla Fryderyka Wilhelma II, rozpoczęto budowę Królewskiej Odlewni Żeliwa (Königlich Preussische Eisengiesserei, zwanej także Hutą Gliwicką lub Starą Hutą) w Gliwicach, pod kierunkiem J.F. Weddinga. B. pełnił funkcję doradcy technicznego i opracował rozwiązania technologiczne oraz konstrukcję wielkiego pieca opalanego koksem, pierwszego na kontynencie europejskim. Lokalizacja huty nie była przypadkowa. W tym miejscu rzeka Kłodnica łączyła się z Bytomką, co zapewniało dostateczną ilość wody dla zasilania niezbędnych urządzeń (dmuchaw o napędzie z koła wodnego), budowanych na wzór Carron Ironworks. Piec miał wysokość 12,8 m i pojemność 40 m³. Wybudowano także tłocznię i odlewnię żeliwa. Pierwsze próby 21 IX 1796 uruchomienia wielkiego pieca zakończyły się niepowodzeniem, ale 10 XI 1796 udało się otrzymać przy użyciu koksu płynną surówkę. Jeszcze w tym roku B. odbył

kilkumiesięczną podróż studyjną do Anglii i odwiedził m.in. zakłady Boulton-Watt w Soho k. Birmingham, w celu sprowadzenia na Śląsk parowej kopalnianej maszyny wyciągowej.

B. współpracował prawdopodobnie także z Redenem przy projekcie elementów Kanału Kłodnickiego, który był budowany 1792–1822 i miał służyć do wodnego transportu węgla z kopalń Luiza w Zabrze i Król w Królewskiej Hucie. Sądząc po dorobku technicznym B. najbardziej pretenduje on do roli projektodawcy urządzeń hydrotechnicznych dwóch pochylni na odcinku kanałów zwanych Sztolniowym i Fabrycznym, które przebiegały w pobliżu Odlewni w Gliwicach i były budowane z przerwami 1801–06. Ich urządzenia są wzorowane na kanałach Shropshire i Bridgewater z Hay do Coalport.

Na przełomie 1795 i 1796 B. zaprojektował pierwszy na kontynencie europejskim żeliwny most na rzece Strzegomce w Łażanach (Lassan) k. Strzegomia, który wykonała huta Mała Panew w Ozimku. Był on wzorowany na moście Ironbridge w Coalbrookdale na rzece Severn (1779) i został otwarty 30 VII 1796. Most dotrwał do 1945, a jego elementy wydobyte w 1995 są obecnie eksponowane w Zakładzie Mostów Politechniki Wrocławskiej. Wraz z Augustem Holtzhausenem uruchomił w hucie Mała Panew wiertarnię służącą do wiercenia cylindrów do maszyn parowych i luf armatnich, według pomysłu Johna Wilkinsona. Podobny, ale rozbudowany zakład B. utworzył w Odlewni w Gliwicach 1797–99. Rozpoczęto w nim produkcję elementów maszyn parowych (cylindry o średnicy do 105 cm), przeznaczonych do odwadniania kopalń mających wydobywać węgiel na potrzeby budowanej Huty Królewskiej. W 1819–22 B. skonstruował także żeliwny most (Lange Brücke) zlokalizowany na Haveli w Poczdamie, którego osiem przęseł zostało odlanych w Odlewni w Gliwicach.

26 I 1798 B. został oficjalnie przyjęty do pruskiej służby górniczej. Niedługo potem niezadowolony ze swojej pozycji zawodowej i niskiego wynagrodzenia wyjechał do Berlina. W IV 1799 Wyższy Urząd Górniczy wezwał go do powrotu do pracy, oferując zdecydowanie wyższe wynagrodzenie.

Rozpoczął wtedy prace projektowe przy budowie Huty Królewskiej (Königshütte) w dzisiejszym Chorzowie, która z czasem stała się najnowocześniejszą hutą ówczesnej Europy. Pierwszy wielki piec huty żelaza (Reden) został uruchomiony w 1802, drugi (Heynitz) w 1808, trzeci (Wedding) w 1809, a czwarty (Gerhard) w 1820.

B., na polecenie Redena, zajął się także zaprojektowaniem i wykonaniem pierwszej w Prusach maszyny parowej przeznaczonej dla fabryki porcelany w Berlinie. Była ona eksploatowana 1800–24. Wszystkie części do niej zostały wykonane w Odlewni w Gliwicach. Za projekt maszyny B. otrzymał wysoką nagrodę pieniężną i złoty medal Królewskiej Akad. Nauk w Prusach.

W 1805 B. zrezygnował z pracy w państwowej administracji górniczej i rozpoczął działalność gospodarczą w spółce z księciem Friedrichem Ludwigiem zu Hohenlohe Neustein-Ingelfingen. Zaprojektował i wybudował hutę żelaza na koks Hohenlohe oraz inwestował w kopalnię węgla kamiennego Hohenlohe w Wełnowcu. Do 1807 udało się wybudować w hucie tylko jeden wielki piec, z powodu działań wojennych zakład został ostatecznie uruchomiony dopiero w 1819. W Wełnowcu została także w tym czasie wybudowana przez B. huta cynku Helena (1815), w której proces technologiczny oparty był na dwóch nowatorskich w tym czasie piecach muflowych. Zabytkowa hala pieców muflowych huty Helena została zburzona ostatecznie w 2005. B. miał także udziały w hucie cynku Friedericke uruchomionej w 1827.

Działając na zlecenie księcia Hohenlohe B. zaprojektował i uruchomił także zakład wielkopieczowy na węgiel drzewny w Sławęcicach, który działał 1805–27. W 1830 zbudował w Miedarach k. Koźła fryszerkę oraz pierwszą na kontynencie europejskim walcownię blach. Zreorganizował także zakłady przemysłowe (ciągarnia drutu i huta) działające w Rudach, które należały do zakonu cystersów, w którym 1783–98 opatem był brat teścia B., Franciszka Galli.

W 1823 B. założył spółkę akcyjną z udziałem kapitału mieszczańskiego i rozpoczął budowę huty żelaza we wsi Dąb k. Katowic. W skład zakładu Baildon, uruchomionego w 1828,

wchodziły: wielki piec, pudlingarnia i walcownia. W 1831 B. rozpoczął w pobliżu huty budowę kopalni Waterloo, otwartej w 1839. Równocześnie uruchomił w 1839 kopalnię Artur, eksploatowaną 1841–53, a w 1855 włączoną do kopalni Ferdynad (później kopalnia Katowice).

Inwestował też w wiele kopalni węgla kamiennego. W 1820–26 nabył również udziały w kopalni galmanu Szarlej w Szarleju, a w 1841 razem z księciem Friedrichem Augustem Karolem zu Hohenlohe-Oehringen założył kopalnię galmanu Helena w Brzozowicach (Bytom). W 1846 została ona powiększona o nadanie górnicze Nowa Helena.

B. działał także na Morawach i w Czechach, początkowo razem z młodszym bratem Williamem. W 1797 wydzierżawił zakłady metalurgiczne w Štepanowie nad Svatką, na Morawach, które przebudował, instalując, jako nowość, żeliwne dmuchawy wielkopieczowe. Od 1802 był dyrektorem technicznym oraz współudziałowcem zakładów hutniczych we Frydlandzie i w Čeladnej nad Ostrawicą. Wyposażył je w nowe wielkie piece na węgiel drzewny, które zaopatrzył w dmuchawy cylindryczne wykonane w Odlewni w Gliwicach. Od 1805 był współwłaścicielem hut Homolacs und Baildon w Benešovie nad Černą w pd. Czechach. W 1812 doprowadził do zainstalowania w wielkim piecu we Frydlandzie żelaznej dmuchawy cylindrycznej, która została wykonana w Odlewni w Gliwicach, a w 1814 zbudował, według własnych planów, pierwszą na Morawach maszynę parową do napędzania folusza sukienego, która składała się z części wykonanych w Gliwicach, we Frydlandzie i w Štepanowie. Po 1817 wrócił na Górny Śląsk, gdzie przeniósł się także jego brat William, i pracował w hucie Hohenlohe w Wełnowcu.

W 1816 B. nabył duży majątek w Bełku k. Orzegowa. W 1830 kupił także posiadłość w Łubiu k. Zbrostawic, gdzie w 1860 jego syn Artur wzniósł okazały pałac, który znajdował się w rękach spadkobierców do 1945. Dziś mieści się w nim Dom Pomocy Społecznej.

Nagrobek B., z medalionem z 1852 autorstwa Hermana Bayerhausa, znajduje się jako zabytek odlewnictwa artystycznego na dziedzińcu Muzeum w Gliwicach.

Jedna z ulic w Katowicach i w Gliwicach nosi imię B.

SPPT (H. i J. Piaskowscy).

H. Christoph: *John Baildon. Zarys biografii*, Katowice 1996; M. Clarke: *Baildon John*, [w:] *Biographical Dictionary of Civil Engineers*, Vol. 1 1500-1830, Ed. A. Skempton, London 2002; M. Myška: *John Baildon – hutnik szkocki a początki rewolucji przemysłowej na Śląsku i w krajach czeskich*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1983, nr 3; W. Paley *Baildon: Baildon and the Baidons a History of a Yorkshire Manor and Family*, London 1912; J. Piernikarczyk: *Wpływ i udział Anglików w tworzeniu wielkiego przemysłu na Górnym Śląsku*, Mikołów 1926; J. Szczepański: *Modernizacja górnictwa i hutnictwa w Królestwie Polskim w 1. połowie XIX w. Rola specjalistów niemieckich i brytyjskich*, Kielce 1997.

Andrzej J. Wojcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)